

ШЛЯХИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК СПЕЦІАЛЬНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

У статті розглядаються способи інтенсифікації навчання іноземної мови як спеціальності у педагогічних університетах. Доводиться доцільність створення освітнього середовища для формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів ІМ, інтенсивності якого сприятиме використання технології інтегрованого навчання, що включає в себе здійснення міжпредметних зв'язків.

Ключові слова: інтенсифікація навчання, іноземна мова як спеціальність, освітнє середовище, професійно-педагогічна компетентність, технологія інтегрованого навчання, міжпредметні зв'язки.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Пошук нових шляхів та засобів підвищення ефективності процесу навчання іноземних мов, особливо для підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, за останні роки у вітчизняній дидактиці та методиці значно активізувався.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Все більше і більше дослідників наголошують на необхідності підсилення професійно-педагогічної спрямованості навчання іноземних мов у педагогічному навчальному закладі з метою підвищення мотивації, а відтак, і ефективності навчання. У зв'язку з цим інтерес представляють результати досліджень В. Н. Вергасова, М. Г. Гарбунова, О. Д. Касторського, Л. О. Михайлової, Н. Д. Носкова, А. С. Садовської, О. С. Яцишиної та ін., які доводять факт реальної можливості підвищення якості підготовки вчителів іноземних мов за умови створення відповідних умов та застосування технології навчання, що спрямована на формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів.

Метою статті є визначення основних способів інтенсифікації навчання іноземної мови як спеціальності у педагогічному університеті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення різних підходів до підсилення професійно-педагогічної спрямованості процесу навчання іноземних мов (ІМ) дозволило визначити основні способи формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів ІМ, а саме:

1) здійснювати інтеграцію змісту навчання ІМ з предметами психолого-педагогічного циклу та методикою навчання ІМ шляхом здійснення міжпредметних зв'язків;

2) запроваджувати *технології особистісно-орієнтованої системи навчання*, що пов'язане із дотриманням диференційованого підходу до студентів з різним рівнем знань та здібностей, рейтинговою системою оцінювання їх рівня знань, умінь та навичок тощо;

3) формувати професійно-педагогічні якості у студентів у процесі навчальної та позанавчальної роботи з іноземної мови на рівні педагогічних знань, умінь, аналізу педагогічних ситуацій;

4) використовувати сучасні форми і методи організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, наприклад: диференційоване навчання, програмування, тестування тощо;

5) спрямовувати комунікативну діяльність викладача іноземних мов на розв'язання таких завдань: передача мовних знань, формування мовленнєвих умінь та навичок, виховання професійної спрямованості майбутніх вчителів, сприяння оволодінню навичками педагогічного спілкування, розвиток професійної культури та освіченості студентів, розширення професійної компетентності.

Застосування пропонованих способів формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів ІМ передбачає створення відповідних умов, що в сучасній дидактиці трактується як *освітнє середовище*. Воно створюється для того, щоб забезпечити сприятливі умови для здобуття освіти, надання можливості кожній особистості реалізувати свої нахили, потреби та здібності; формування творчої, освіченої, всебічно розвиненої особистості, конкурентноспроможної в нових економічних умовах. Створення освітнього середовища у процесі вивчення окремих предметів має на меті допомогти студентам встановити зв'язки між окремими явищами зовнішнього світу та сферами життєдіяльності людини і таким чином сприяти усвідомленню студентами цілісного навколишнього середовища та місця людини в ньому. Забезпеченню освітнього середовища сприяють стратегічні завдання реформування освіти в українській державі, висунуті Державною національною програмою "Освіта", які передбачають, зокрема, впровадження ефективних педагогічних технологій, створення нової системи методичного та інформаційного забезпечення вищої школи.

Пошук ефективних педагогічних технологій у контексті інтенсифікації процесу навчання іноземної мови все більше стає пов'язаним із застосуванням викладачами *технології інтегрованого навчання* у педагогічному ВНЗ, що є прямим відображенням сучасних інтеграційних процесів у сфері науки та життя суспільства.

Інтеграційні процеси у професійній освіті останніми роками посідають

важливе місце, оскільки вони спрямовані на реалізацію нових освітніх ідеалів – формування цілісної системи знань і вмінь особистості, розвиток їх творчих здібностей та потенційних можливостей. Тому дослідження інтегрованого підходу до навчання не втрачає своєї актуальності. Вивченням цієї проблеми займалися такі відомі педагоги, як В. В. Давидов, І. Я. Лернер, В. О. Онищук, В. Ф. Паламарчук, М. М. Скаткін, В. О. Сухомлинський та інші. Ідея інтегрованого навчання актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти. Ми поділяємо думку Є. А. Дорофєєвої, яка стверджує, що ефективним засобом формування інтегративних умінь і навичок є різноманітні міжпредметні зв'язки, що являють собою короткі принагідні вкраплення у заняття відомостей питань з матеріалу інших предметів, які сприяють глибшому сприйманню та осмисленню виучуваного поняття або явища [2, с. 49]. У контексті навчання ІМ як спеціальності у педагогічному ВНЗ особливого значення набуває поєднання окремих змістових елементів навчальних дисциплін "Практичний курс англійської мови" та "Методика навчання ІМ". Вважаємо за доцільне переносити виконання студентами різних видів завдань на занятті з Практичного курсу англійської мови у площину умов шкільного уроку, де студент матиме можливість спробувати себе в якості вчителя, працюючи у режимі "студент – аудиторія" і навпаки. Систематична екстраполяція різних форм та методів роботи викладача з групою до умов школи, максимально наближених до реальних, значною мірою сприятиме підготовці студентів до педагогічної практики та майбутньої професійної діяльності в цілому.

Основними методичними принципами, які забезпечують інтеграцію завдань з мови вважаються такі:

- постійний взаємозв'язок теоретичних відомостей (знань) з їх застосуванням; мовні знання у системі опанування мови є не самоціллю, а важливим засобом формування, вираження і удосконалення думки;
- активний характер навчання: опанування мови має стати активним процесом, який забезпечить органічне поєднання всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності – слухання, аудіювання, читання й письмо;
- мовні знання, мовленнєві уміння й навички слід розглядати як умову й компонент розвивального навчання [2, с. 50].

Для ефективного проведення інтегрованих занять необхідні наступні умови:

- правильне визначення об'єкту вивчення, ретельний відбір змісту уроку;
- високий професіоналізм викладачів, що забезпечить творчу співпрацю під

час підготовки до заняття;

- включення самоосвіти студентів у навчальний процес;
- використання методів проблемного навчання, активізація розумової діяльності на всіх етапах заняття;
- продумане поєднання індивідуальних і групових форм роботи;
- обов'язкове врахування вікових психологічних особливостей студентів.

Технологія інтегрованого навчання у вигляді реалізації міжпредметних зв'язків не може застосовуватись повною мірою, скільки не існує узгодженої скоординованості між навчальними програмами з англійської мови та інших дисциплін. Саме тому ефективно використати знання студентів, які вони здобули в інших сферах, стає досить важко. Провідну роль повинен виконувати педагог [1, с. 97]. Безперечно, викладач повинен уміти реалізовувати освітню функцію, тобто допомагати студентам в оволодінні уміннями вчитися, розширювати свій світогляд та пізнавати різні системи понять, через які можуть усвідомлюватися інші явища [4, с. 13]. Це є особливо актуально в наш час, коли зростає необхідність у підготовці спеціалістів широкого профілю, здатних вільно орієнтуватися в неосяжному потоці сучасної інформації і впорядковувати її в різних аспектах, інтегровано мислити, самостійно систематизувати набуті знання, творчо застосовувати їх на практиці [5, с. 169]. Однак, окрім цього, міжпредметна координація передбачає співпрацю викладачів англійської мови з викладачами фахових дисциплін для зміни в разі необхідності навчальних програм та планів, формування у студентів толерантності до різних поглядів на одну проблему, розвитку продуктивного мислення, підтримання вмотивованості до вивчення англійської мови.

Застосовуючи технологію інтегрованого навчання, надзвичайно важливою є здатність викладача управляти діяльністю групи в цілому та кожного окремого студента. Педагог має використовувати активні методи навчання (роботу в малих групах, бригадах, парах), застосовувати засоби мультимедіа, вірно коригувати кількість часу відведеного на самостійну роботу на занятті [1, с. 97]. Узгоджуючи теми фахових дисциплін та іноземної мови, викладач повинен здійснювати правильний добір відповідних матеріалів: текстів, завдань, фільмів тощо.

Застосування інтегрованого підходу до навчання англійської мови пов'язане з великою кількістю труднощів та великим обсягом роботи, оскільки потребує певних напрацювань, коригування навчальних програм, створення окремих посібників та навіть введення нових дисциплін. Відповідно до інтегрованого підходу у плані методики проведення заняття з іноземної мови найпродуктивнішою формою проведення занять вважається об'єднання всіх

видів розмовної діяльності: читання, письма, говоріння й прослуховування, залежно від мети заняття і його етапів. Оскільки у реальному спілкуванні неможливо виділити щось одне, відокремити від іншого і при цьому підтримувати процес спілкування, то й у вивченні іноземної мови для досягнення комунікативних цілей студенти природно об'єднують (інтегрують) мовні навички. Тому логічно виникає необхідність будувати процес викладання з урахуванням інтегрованого підходу. Маючи ряд переваг, інтегроване навчання мови дозволяє поєднувати тематичний і нетематичний (необ'єднаний однією тематикою) підходи проведення занять. Вибрана тема повинна бути інформативною, цікавою і важливою для студентів, а також забезпечувати великою кількістю мовних форм і функцій.

Окрім того, інтегрований підхід, який природно передбачає і гуманістичний підхід до навчання, дозволяє створити позитивну емоційну атмосферу. Цього можна досягти таким способом: саме заняття має стимулюючий, інформаційний характер (з обов'язковим поєднанням соціокультурної інформації) і відповідає темі, яка вивчається; викладач сприяє підвищенню впевненості студентів у своїх знаннях, у собі. Він не повинен переривати студента, помилки виправляються коректно, в кінці заняття, у вигляді вправ на певні структури, підкреслюючи, що помилки – типові. Особливим є те, що інтегрований підхід дозволяє застосовувати на заняттях найрізноманітніші види роботи, зберігаючи при цьому принципи комунікативності, ситуативності, новизни та індивідуальності. Заняття проводиться у темпі, без пауз, із різноманітними завданнями. Їх використання вимагає вправ для розвитку всіх мовних навичок і умінь. Навчання передбачає такі етапи: мовленнєва розминка (warming-up), виклад матеріалу, практика, поступовий перехід від навчальних вправ чи завдань до вільного мовлення [3, с. 19].

Отже, у результаті теоретико-експериментального пошуку ефективних шляхів інтенсифікації процесу навчання ІМ як спеціальності ми дійшли висновку про доцільність створення *освітнього середовища "Професійно-орієнтоване формування міжкультурної комунікативної компетенції"*, що передбачає досягнення основної мети навчання ІМ – формування міжкультурної комунікативної компетенції студентів та забезпечення їх відповідним рівнем професійно-педагогічної компетентності. Це передбачає розробку та впровадження відповідного навчально-методичного забезпечення для організації систематичної роботи студентів в аудиторних й позааудиторних умовах, а також застосування новітніх професійно-педагогічних технологій для управління навчальним процесом у вищій школі. Тому нами пропонується застосування

технології інтегрованого навчання з урахуванням принципів особистісно-орієнтованої системи навчання, що передбачає дотримання диференційованого підходу до студентів з різним рівнем мовної підготовленості та здібностей, рейтингової системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок студентів.

Функціонування змодельованого професійно-орієнтованого середовища як взаємопов'язаної системи засобів і методів організації та управління навчальним процесом в аудиторних й позааудиторних умовах доцільно здійснювати з позицій системно-діяльнісного підходу, сутність якого полягає у тому, що мовний зміст навчання співвідноситься із засобами його вільного вибору в мовленні, що забезпечує усвідомлене та кероване оволодіння цим мовним змістом та формування відповідних навичок і вмінь студентів.

Створене освітнє середовище передбачає застосування інтенсивної методики навчання ІМ, яка, звичайно, має свою специфіку у порівнянні із тими інтенсивними методами навчання іноземної мови, які використовуються на короткотермінових курсах, де обсяг навчального часу та матеріалу значно концентрованіший, а ніж на досліджуваних спеціальностях. Специфіка інтенсифікації процесу навчання ІМ полягає у тому, що результативність цього процесу має підвищитись завдяки використанню недостатнього обсягу навчального часу з максимальним ефектом, не змінюючи при цьому умов навчання. З огляду на це нами пропонуються адаптовані до змісту навчання ІМ певні підходи щодо інтенсифікації процесу навчання Г. О. Китайгородської та інших, а саме:

- комплексність навчання (що передбачає структурованість навчального матеріалу, його відповідність дидактичним цілям, гнучкість, варіативність, зв'язок змісту навчального матеріалу з процесуальною стороною навчання);
- диференціація й індивідуалізація навчання (що передбачає вільний вибір засобів, темпу, часу навчання, одержання індивідуальної допомоги; зумовлює цілеспрямовану та вибірково діяльність, оптимальний варіант якої вибирається самостійно; забезпечує умови для оволодіння кожним навчальним елементом на заданому рівні);
- усвідомленість й внутрішня вмотивованість навчання (що передбачає усвідомлення результату, на досягнення якого спрямовані дії; забезпечення оперативного контролю й самоконтролю);
- інтенсивність навчання (що передбачає оптимальне поєднання різних форм, видів і режимів роботи, використання елементів адаптивної системи й інтенсивних методів навчання, при чому особлива увага приділяється

розвитку самостійності студентів, навчанню їх раціональних прийомів самостійної роботи);

- інтегрованість навчання (що передбачає активне використання міжпредметних зв'язків та паралельно-комплексне формування навичок всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності студентів).

Функціонування зазначених підходів вимагає створення відповідного освітнього середовища для розвитку та самореалізації кожного студента, яке передбачає:

- використання навчального матеріалу різного за змістом, видом та формою;
- надання студенту свободи вибору способів виконання навчальних завдань, передбачаючи зняття емоційного напруження у зв'язку з побоюванням зробити помилку у своїх діях;
- використання нетрадиційних форм групових та індивідуальних занять з метою активізації творчості студентів;
- постійну увагу педагога до аналізу й оцінки індивідуальних способів навчальної роботи, яка стимулює студента до усвідомлення ним не тільки результату, а й процесу своєї роботи;
- спеціальну підготовку викладача до систематичного здійснення такої роботи на заняттях;
- розробку та використання індивідуальних програм навчання, які моделюють дослідницьке (пошукове) мислення;
- організацію занять у групах на основі діалогу, рольових ігор, тренінгів навчального спілкування.

Проектування освітнього середовища спрямоване на формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів іноземної мови як спеціальності, тому важливо не тільки забезпечити студенту свободу вибору в роботі з навчальним матеріалом, але й суттєво змінити функцію та форму організації заняття. Щодо функції, то в даному випадку воно підпорядковане не повідомленню та перевірці знань, а виявленню, розширенню, збагаченню та урізноманітненню досвіду студентів стосовно змісту того, що вивчається. За формою це може бути співбесіда, діалог, інтерв'ю, заняття-пошук, рольова гра, ток-шоу, драматизація чи те, що американці називають *workshop* (майстерня) або *panel discussion* (відкрите обговорення). Роль викладача в умовах освітнього середовища полягає у ствердженні його особистісної та професійної індивідуальності, використанні ним своїх особливостей для підвищення продуктивності своєї професійної діяльності. Для викладача, який працює в режимі особистісно-орієнтованого навчання, особливо важливо відмовитись від

традиційних форм спілкування зі студентами, бути готовим перейти від авторитарності до співробітництва, взаєморозуміння, готовності працювати в умовах демократизації освітнього процесу.

Аналіз роботи деяких педагогічних вищих навчальних закладів України показав, що формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів саме у процесі навчання ІМ здійснюється, головним чином, в якомусь одному напрямку: або за рахунок підвищення активності студентів за допомогою окремих прийомів (порушення проблемних питань, ознайомлення з цікавими фактами з педагогічного та культурного життя країн, мови яких вивчаються); або за рахунок розширення професійної проблематики текстів; або за рахунок активності діяльності й гармонійності особистості самого викладача і т.ін. Такий однобічний підхід не може сприяти розв'язанню проблеми формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів у процесі навчання ІМ. Актуальним завданням є активізація діяльності студентів не стільки окремими способами, прийомами, скільки інтенсифікацією всього процесу взаємодії в системі "викладач ІМ – студент – майбутній вчитель".

Висновки. На основі викладеного вище можна стверджувати, що створення освітнього середовища для формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів ІМ як спеціальності передбачає запровадження у практику цілісної інтегрованої системи способів, засобів, прийомів та форм, що сприятимуть підсиленню професійної спрямованості навчання майбутніх учителів, а відтак, і інтенсифікації навчального процесу. Це викликає потребу оновлення та вдосконалення як змісту навчального матеріалу, так і способів його структурування та систематизації, створення нових засобів навчання, які б спонукали студентів до творчого розв'язання педагогічних ситуацій та завдань.

Література

1. Абрамова Ю.Г. Використання міжпредметних зв'язків при викладанні німецької мови у вищих навчальних закладах: літературознавчий аспект / Ю.Г. Абрамова. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 9 (220), Ч. II, – Луганськ, 2011. – С. 96-102.
2. Дорофєєва Є. А. Реалізація інтегрованого підходу на уроках української мови в 10-11 класах / Є. А. Дорофєєва. Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях студентської молоді "Родзинка - 2008": Х Всеукр. студ. наук. конф., 24-26 квіт. 2008 р., м. Черкаси. Серія філологічні науки / МОН України, ЧНУ ім. Б. Хмельницького – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008 – С. 49-51.

3. Морська Н.О. Інтегрований підхід до викладання іноземної мови. / Н.О. Морська // Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики : [збірник наукових праць] / Вісник / Національного університету "Львівська політехніка" ; № 419. - Львів : Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2001. – С. 18-20.

4. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / Кол. Авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.

5. Сова М.О. Концептуальна модель інтегрованого навчання і технологія її впровадження у навчальний процес вищої школи / М.О. Сова // Біоресурси і природокористування: Науковий журнал. – 2009. – Т. 1, № 1/2. – С. 169-177.

Л. В. Туркина

СПОСОБЫ ИНТЕНСИФИКАЦИИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ КАК СПЕЦИАЛЬНОСТИ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТАХ

В статье рассматриваются способы интенсификации обучения иностранному языку как специальности в педагогических университетах. Аргументируется целесообразность создания образовательной среды для формирования профессионально-педагогической компетентности будущих учителей иностранных языков, интенсивности которого будет способствовать использование технологии интегрированного обучения, включающей в себя межпредметные связи.

Ключевые слова: интенсификация обучения, иностранный язык как специальность, образовательная среда, профессионально-педагогическая компетентность, технология интегрированного обучения, межпредметные связи.

L.V. Turkina

WAYS OF INTENSIFYING FOREIGN LANGUAGE TRAINING AS A SPECIALITY AT PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

The article deals with the ways of intensifying a foreign language training as a speciality at pedagogical universities. The feasibility of creating education environment is proved necessary for forming professional and pedagogical competence of intending foreign languages teachers is proved. This process is supposed to be successful on condition of using integrated technology of teaching including developed interdisciplinary links.

Key words: intensifying teaching, foreign language as a speciality, education environment, professional and pedagogical competence, integrated technology of teaching, interdisciplinary links.